

Granskning av Miljöarbetet i Västra Götalandsregionens hel- och delägda bolag

Dnr: Rev 48-2012

Genomförd av: Revisionsenheten
Maria Björn och Rune Edquist
December 2012

Behandlad av Revisorskollegiet den 23 januari 2013

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. INLEDNING.....	2
2.1. BAKGRUND.....	2
2.2. GRANSKNINGENS SYFTE	2
2.3. REVISIONSFRÅGOR	2
2.4. AVGRÄNSNING	2
2.5. REVISIONSKRITERIER.....	2
2.6. GRANSKNINGSANSVARIGA	3
2.7. METOD	3
3. VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN STYRDOKUMENT FÖR MILJÖARBETET	3
3.1. BOLAGENS ANSVAR FÖR MILJÖARBETET.....	3
3.2. ÄGARDIREKTIV	4
3.3. UPPDRAG FRÅN BESTÄLLARNÄMNDER.....	4
4. BOLAGENS MILJÖARBETE.....	4
4.1. FILM I VÄST AB.....	4
4.2. GÖTEBORGSÖPERAN AB	5
4.3. GÖTEBORGS SYMFONIKER AB.....	5
4.4. REGIONTEATER VÄST AB.....	6
4.5. SAHLGRENSKA I C AB.....	6
4.6. VÄSTSVENSKA TURISTRÅDET AB	7
4.7. VÄSTTRAFIK AB.....	7
5. BOLAGENS MÅL FÖR MILJÖARBETET	9
5.1. TRANSPORTER	9
5.1.1. Kollektivtrafik	9
5.1.2. Övriga transporter	9
5.2. ENERGI	9
5.3. AVFALL	10
5.4. LIVSMEDEL	10
5.5. KEMIKALIER	10
5.6. EFFEKTIV STYRNING - MILJÖLEDNINGSSYSTEM	10
6. SAMMANFATTANDE KOMMENTARER, SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	11
6.1. SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	11
6.2. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	11
6.3. REKOMMENDATIONER	12

1. Sammanfattning

På uppdrag av Västra Götalandsregionens revisorskollegium har revisionsenheten genomfört en granskning av miljöarbetet i hel- och delägda bolag. Bolag som omfattas är GöteborgsOperan AB, Göteborgs Symfoniker AB, Film i Väst AB, Västsvenska Turistrådet AB, Sahlgrenska IC AB, Regionteater Väst AB och Västtrafik AB. Granskningen är baserad på intervjuer med företrädare för bolagen, miljösekretariat och kollektivtrafiksekretariat samt genomgång av dokumentation.

Regionfullmäktige har fastställt vilka styrdokument som gäller för Västra Götalandsregionen. Genom bolagspolicyn gäller dessa som ägardirektiv för bolagen. Bland dessa finns styrdokument för miljöarbetet som sammanfattats i miljöpolitiskt program 2011 - 2013. Utgångspunkten för regionens satsning på miljöfrågor är att genom förebyggande arbete undvika att fler människor blir sjuka. Mål om begränsad klimatpåverkan och minskade utsläpp av farliga ämnen har som syfte att verka hälsofrämjande och bidra till en hållbar utveckling av Västra Götaland.

Syftet med granskningen är att utreda om bolagen följer Västra Götalandsregionens styrande beslut om miljöarbetet.

Vi bedömer att de granskade bolagen, med hänsyn till respektives storlek och uppdrag, väl lever upp till de krav som ställs. Flera av bolagen har ett föredömligt miljöarbete och det finns mycket goda exempel på både ett uthålligt och omfattande arbete hos GöteborgsOperan och Västtrafik. Krafttag har tagits de senaste åren för förbättrat miljöarbete hos främst Västsvenska Turistrådet och Regionteater Väst men även hos Film i Väst. De andra bolagen, Göteborgs Symfoniker och Sahlgrenska IC, har genomfört en rad miljöåtgärder som är väl integrerade och anpassade till verksamheten, men bedöms kunna ta ytterligare steg.

De företrädare vi intervjuat signalerar alla om att det vid samtliga bolag finns ambitioner att ytterligare förbättra insatserna. Som exempel kan nämnas att GöteborgsOperan 2012, som det andra operahuset i Europa, har certifierats enligt ISO 14001 och registrerats enligt EMAS men driver fortsatta miljöprojekt. Västsvenska Turistrådet och Sahlgrenska IC har ambitioner att verka för en mer hållbar hantering av miljöfrågor vid turistmål i Västra Götaland respektive stärka Västra Götalandsregionens hantering av det internationella materialbiståndet.

Bolagen rekommenderas att mellan sig ha ett erfarenhetsutbyte kring miljöarbetet, som skulle kunna inkludera Västtrafiks och Västfastigheters erfarenhet av energieffektiviseringar i fastigheter. Det är möjligt att ett sådant utbyte kan ske inom ramen för regionens miljösamordnarnätverk.

Bolagsstyrelser och anställda som inte tagit del av regionens interna miljöutbildning eller motsvarande rekommenderas att göra det.

Miljönämnden bör belysa möjlighet till anpassade krav på miljöledningssystem för mindre verksamheter, användning av köp av utsläppsrätter som klimatkompensation för flygresor och möjligheten att inkludera det internationella materialbiståndet i regionens miljöarbete.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Regionfullmäktige har fastställt vilka styrdokument som gäller för Västra Götalandsregionen. Genom bolagspolicyn gäller dessa som ägardirektiv även för bolagen. Bland dessa finns styrdokument för miljöfrågor. Regionfullmäktige har fastställt strategi för miljöarbetet i Västra Götalandsregionen 2000 och senast på miljönämndens initiativ fastställt ett miljöpolitiskt program för 2011 - 2013. I detta konkretiseras målområden som täcker bland annat klimatstrategi, prioriterade budgetmål, resepolicy och kemikaliestrategi.

2.2. Granskningens syfte

Syftet med granskningen är att granska om bolagen följer Västra Götalandsregionens miljöstrategi och det miljöpolitiska programmet 2011 – 2013. Granskningen omfattar de sju aktiebolag som VGR har aktiemajoriteten i.

2.3. Revisionsfrågor

Övergripande revisionsfrågan är att se hur bolagen uppfyller fastlagda mål och beslut i Västra Götalandsregionens styrdokument för miljöarbetet med följande delfrågor:

- Har bolagen infört ett miljöledningssystem för att säkerställa genomförandet av de för bolagen viktigaste miljömålen?
- Hur har bolagen i övrigt tagit hänsyn till regionens miljömål för 2011 - 2013?
- Tar bolagen löpande del av stöd för miljöarbetet som finns att hämta på regionens hemsida och från miljösekretariatet?

2.4. Avgränsning

Granskningen omfattar inte de verksamheter som lagts ut på externa utförare. Granskningen omfattar heller inte det som inom ramen för intern revision benämns miljörevision.

2.5. Revisionskriterier

De kriterier som legat till grund för analys, bedömning och rekommendationer hämtas från

- Aktiebolagslagen (SFS 2005:551)
- Kommunallagen (SFS 1991:900)
- Miljöstrategi (RF § 286/2000)
- Klimatstrategi (RF § 135/2009)
- Resepolicy (RF § 9/2008)
- Miljöpolitiskt program 2011 – 2013 (RF § 157/2011)
- Övriga relevanta lagstiftningar och styrdokument

2.6. Granskningsansvariga

Granskningen har genomförts av Maria Björn och Rune Edquist.

2.7. Metod

Granskningen har genomförts genom studier av relevanta dokument och genom intervjuer med representanter från bolagen samt miljösekretariatet och kollektivtrafiksekretariatet. Vid intervjuerna med bolagsrepresentanterna har en gemensam intervjuguide använts.

3. Västra Götalandsregionen styrdokument för miljöarbetet

Regionfullmäktige har 2011 fastställt ett *Miljöpolitiskt program 2011 – 2013*. I programmet redovisas samlat de mål som tidigare fastställts i beslut om miljöstrategi, klimatstrategi, resepolicy, kemikaliestrategi, läkemedels miljöpåverkan och mål formulerade i budgetbeslut. Miljöpolitiska programmet har sammanfattats i skriften *Föregångare i miljöarbetet*. I den finns en sammanfattning av vilka mål som respektive verksamhet och bolag har ansvar för att arbeta med.

3.1. Bolagens ansvar för miljöarbetet

Bolagen har ansvar för följande målområden enligt det miljöpolitiska programmet.

Målområde	Kortsiktiga mål i sammanfattning	”Scenbolag” (GO, GSO, RTV)	Väst- trafik	Övriga bolag
Transporter	2013 ska kollektivtrafikens andel i förhållande till bilen öka		X	
	2013 ska Västtrafiks kilometerproduktion för buss och ej eldrivna tåg vara förnybar till 35 %		X	
	2013 ska antalet mil med bil och flyg ha minskat med 10 % jämfört m 2009	X	X	X
	2013 ska regionens egna fordon till 60 % drivas med förnybara bränslen	X	X	X
Energi	2013 ska användningen av el per ytenhet ha minskat jmf med 2009	X	X	X
Avfall	2013 ska det källsorterade avfallet vara minst 50 %	X	X	X
Livsmedel	Andelen ekologiska livsmedel ska vara minst 35 %	X		
Kemikalier	2012 ska användningen av utfasningsämnen ha minskat med 25 % jmf med 2007	X		X
	2012 ska målen för ämnen som särskilt prioriteras enl mål 2 i kemikaliestrategin ha nåtts	X		X
	2012 ska hanteringen av kemikalier vara säkrare enl mål 3 i kemikaliestrategin	X		
Effektiv styrning	Senast vid utgången av 2012 ska alla ha ett miljöledningssystem som tar hänsyn till programmets mål	X	X	X

Sedan fullmäktige beslutade om det miljöpolitiska programmet har regionstyrelsen och miljönämnden hösten 2012 och regionfullmäktige i budget 2013 förtydligat målen något. Bolagen bedöms främst vara berörda av att Västra Götalandsregionen går över till gasdrift av fordon, samtidigt som annan fossiloberoende teknik kan köpas in, t ex elfordon.

Ansvar för målen har vad gäller Västtrafik formulerats innan Västra Götalandsregionen blev ensam ägare. Alla ägardirektiv för bolaget behandlades tidigare av ett ägarråd innan de fastställdes av bolagsstämman. Bolaget äger flera terminalbyggnader men har i miljöpolitiska programmet inte fått något utpekat ansvar att arbeta med mål som syftar till att minska den totala energianvändningen i sina fastigheter. Även kemikalier kan förekomma i Västtrafik egna verksamhet, precis som i övriga bolag. Bolaget har i sitt miljöarbete arbetat med dessa frågor och i andra styrdokument finns bland annat mål om minskad energiförbrukning och miljöcertifiering av byggnader.

3.2. Ägardirektiv

Regionfullmäktige har oktober 2012 fastställt ägardirektiv till vart och ett av bolagen. Av dessa framgår bland annat att ”verksamheten ska minimera sin negativa miljö- och klimatpåverkan” och ”verksamheten ska bedrivas utifrån de ekonomiska kraven och förutsättningarna som ägaren genom beställarnämnden tillhandahåller”. Ägardirektiv kan också komma att lämnas i anslutning till budgetbeslut eller i särskild ordning.

3.3. Uppdrag från beställarnämnder

Endast Västtrafik har för 2013 fått särskilda ägardirektiv som berör miljöfrågor. I *Regionalt trafikförsörjningsprogram för Västra Götaland* som fastställts av regionfullmäktige sätts som mål att kollektivtrafiken ska utvecklas så att den både minskar transportsektorns miljöpåverkan och sin egen miljöpåverkan till 2025. Miljömålet omfattar såväl Västtrafik som kommersiella aktörer.

I kollektivtrafiknämndens uppdrag till Västtrafik för år 2013 prioriteras vilka åtgärder som är nödvändiga och vilka som är angelägna och därmed bedöms bara kunna utföras genom begränsade insatser. Kollektivtrafiknämnden behandlade i december 2012 frågor i anslutning till en miljö- och klimatstrategi för Västtrafik. Tidigare har motsvarande strategi fastställts av bolagets styrelse.

4. Bolagens miljöarbete

Nedan följer en kortfattad beskrivning av respektive bolags verksamhet och hur de lagt upp miljöarbete och vilka utmaningar de har kvar att arbeta med.

4.1. Film i Väst AB

Film i Väst har både ett kulturpolitiskt och ett regionalpolitiskt uppdrag. Visionen är att Västra Götalandsregionen ska vara norra Europas ledande filmregion och ha en omfattande filmproduktion med hög internationell klass. Verksamheten ska bidra till att skapa starka företag i film- och mediebranschen med betydande sysselsättningseffekter i Västra Götaland. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 100 mnkr och antalet anställda var 16¹.

Verksamheten bedrivs i förhyrda lokaler, som delvis återuthyrs för filmverksamhet. Bolagets verksamhet har en relativt låg miljöpåverkan. Bolagets styrelse fastställde 2006 ett miljöledningssystem i enlighet med regionens dåvarande miljöpolicy. Sedan dess har bolaget bedrivit ett aktivt miljöarbete främst gällande transporter, elförbrukning, sop- och avfallshantering och miljöhänsyn vid inköp av varor.

Återuthyrningsgraden av den stora studion under värmesäsongen påverkar energiförbrukningen med fjärrvärme kraftigt. Bolaget har ingen kompetens för att bedöma behov av och lämna förslag på energiåtgärder i fastigheten. Bolaget bör se över om miljöledningssystemet lever upp till de nya krav som presenterats av miljösekreteriatet 2012.

4.2. GöteborgsOperan AB

GöteborgsOperan har uppdraget att ge alla invånare tillgång till opera, dans och musikal. Föreställningar ges på scenerna i Göteborg, i Skövde, på turnéer i regionen och vid nationella och internationella gästspel. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 413 mnkr och antalet anställda var 707¹.

Verksamheten bedrivs i huvudsak i operahuset i Göteborg som hyrs, men där bolaget har ansvar för underhållsåtgärder. Bolaget har sedan 2004 ett fullt infört miljöledningssystem baserat på ISO 14001 standarden och fastigheten är miljödiplomerad av Göteborgs stads miljöförvaltning. December 2011 – mars 2012 genomfördes en miljöutredning för GöteborgsOperans huvudbyggnad, som är basen för ett antal kompletterande åtgärder och en certifieringsrevision hösten 2012 enligt ISO 14001:2004 och EMAS. EMAS (Eco Management and Audit Scheme) är EU:s miljölednings- och miljörevisionsordning. EMAS är baserat på ISO 14001 men tillför några ytterligare aspekter som skapar ett komplett miljöledningssystem. EMAS är mer ambitiöst vad gäller dokumentation av lagefterlevnad, uppföljning av miljöprestanda med hjälp av indikatorer, anställda delaktiga i miljöledningsarbetet och krav på årlig granskad miljöredovisning. Bolaget erhöll i december 2012 certifiering enligt ISO 14001 med registrering enligt EMAS.

Av revisionsrapporten från certifieringen framgår bland annat:

”GöteborgsOperans verksamhet täcker in relevanta krav i standarden. ... Organisationens styrning är effektiv och leder till ständiga förbättringar. Exempel på detta är måluppfyllelsen inom områdena transporter energi och kemikalier.”

GöteborgsOperan blir andra operahuset i Europa, efter Barcelona, med en EMAS-certifiering. Sedan december 2011 är GöteborgsOperans restaurang Svanen-certifierad.

Bolaget har ansvar för underhåll av huvudbyggnaden och arbetar aktivt med Västra Götalandsregionens mål att minska energiförbrukningen. För analyser av energiåtgärder anlitas externa konsulter som komplettering till bolagets egen kompetens. Bolagets verksamhet är beroende av flygtransporter för internationella gäststartister och turnéer.

4.3. Göteborgs Symfoniker AB

Göteborgs Symfoniker AB är regionens ledande musikinstitution med ansvar för att utveckla former där den klassiska musiken får ökande betydelse för regionens invånare. I egenskap av *Sveriges Nationalorkester* bidrar Göteborgs Symfoniker till regionens attraktivitet genom sitt

ambassadörskap på såväl den nationella som den internationella arenan. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 177 mnkr och antalet anställda var 221 ¹.

Verksamheten bedrivs i huvudsak i förhyrda lokaler i det kulturhistoriskt unika Konserthuset. 2005 gjordes en miljöutredning av bolagets verksamhet. Utredningen har legat till grund för genomförandet av en rad åtgärder som berört energiförbrukning, sopsortering, ekologiska livsmedel, kemikalier mm. En process för miljödiplomering har inletts. Sedan processen inleddes har ägaren preciserat miljömålen och en rad förutsättningar förändrats genom bolagets åtgärder, vilket kan medföra att omtag behöver göras. För miljödiplomering krävs antagligen bland annat att en aktuell miljöutredning tas fram.

Konserthuset är för verksamheten en stor tillgång, men huset skapar samtidigt begränsningar för möjligheter till energieffektiviseringar och att skapa utrymmen för källsortering av matavfall. Vid alla förändringar i huset krävs att hänsyn tas till den kulturhistoriskt värdefulla miljön. Bolaget har begränsad kompetens för att bedöma behov av energiåtgärder i fastigheten. Bolagets styrelse verkar, förutom i samband med årsredovisningen och fullmäktiges budgetmål, i liten utsträckning ha behandlat bolagets miljöarbete. Bolagets verksamhet är beroende av flygtransporter för internationella gästartister och turnéer.

4.4. Regionteater Väst AB

Regionteater Väst ägs till 91 procent av Västra Götalandsregionen och till resterande del av Uddevalla kommun. Bolagets uppgift är att producera teater och dansföreställningar för barn och ungdom. Bolaget har produktionsenheter i Uddevalla och Borås men har i huvudsak en turnerande verksamhet. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 34 mnkr och antalet anställda var 90 ¹.

Verksamheten bedrivs i förhyrda lokaler. 2009 gjordes en miljöutredning och ett arbete startades upp som syftar till att etablera ett miljöledningssystem. Under 2011 skapades miljökommittéer i både Borås och Uddevalla. De har arbetat grundligt och aktivt med miljöfrågorna sedan dess. Uddevallascenen har nått något längre än Boråsscenen i sitt arbete. Ett komplett miljöledningssystem är snart på plats vid båda enheterna. Parallellt har bolaget genomfört en rad miljöåtgärder kring hantering av avfall, kemikalier, resor, elförbrukning, miljöutbildning mm.

Bolaget har begränsad kompetens för att bedöma behov av energiåtgärder i fastigheten. Bolagets fordon i Borås verkar ej uppfylla de miljökrav som regionen ställer 2012.

4.5. Sahlgrenska I C AB

Sahlgrenska I C AB bedriver tjänsteexport av planerad vård och utbildning av läkare och tandläkare. Vården som bedrivs är högspecialiserad och utförs av enheter inom Västra Götalandsregionen. Bolaget har i särskilt uppdrag att svara för samordning av regionens internationella materialbistånd. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 31 mnkr och antalet anställda var 8 ¹.

Verksamheten bedrivs i förhyrda lokaler som hyrs i andra hand. Bolagets egen bedömning och kartläggning visar på att verksamhetens miljöpåverkan är relativt liten. Bedömningen förutsätter att de som utför vården och utbildningen hanterar sin miljöpåverkan. Bolaget ser

över upphandlingsrutiner och håller på att förbättra sin källsortering, men är för den beroende av att rutinerna i fastigheten utvecklas. Miljöledningssystem saknas, men det finns rutiner och hantering som skulle kunna användas som underlag. Bolagets omfattning gör att de efterlyser enklare form av miljöledningssystem, än det som rekommenderas, för att de ska klara av att underhålla processerna. Bolaget har ej genomfört energieffektiviseringar i kontorsmiljön och de känner ej till om fastighetsägaren genomfört energieffektiviseringar i byggnaden och har ingen separat mätning av el- och energiförbrukningen. Bolaget har ingen kompetens för att bedöma möjlighet till energieffektiviseringar i fastigheten.

Bolaget har i särskilt uppdrag att samordna regionens internationella materialbistånd. Miljöaspekterna av biståndet, så att inte återanvändning av material leder till export av miljöproblem, har uppmärksammats av bolaget och av organisationen som tar emot materialet. Miljöfrågorna skulle kunna lyftas in i regionens styrdokument, dels för att öka omfattningen av källsortering av användbart material och dels för att kvalitetssäkra att Västra Götalandsregionens bistånd inte samtidigt blir en export av miljöbelastning.

4.6. Västsvenska turistrådet AB

Västsvenska turistrådets uppgift är att vara ledande inom kunskap och kompetens för turistnäringens hållbara utveckling, förmedla strategiskt underlag till turistnäringen, vara en samtalspartner vid produkt- och affärsutveckling samt för marknadskommunikation. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 65 mnkr och antalet anställda var 20¹.

Verksamheten bedrivs i förhyrda lokaler. Bolaget har arbetat grundligt och aktivt med miljöfrågorna senaste åren. Bolaget var när granskningen genomfördes klart för miljödiplomering, så när som på styrelsebehandling och plan för åtgärder 2013. Några konkreta åtgärder som vidtagits är kraftig sänkt elförbrukning för belysning och utrustning, omfattande sopsortering, personliga miljöplaner och inköpsrutiner som beaktar miljökrav. Kompensation för flygresor genom köp av utsläppsrätter övervägs. Bolaget har begränsad kompetens för att bedöma behov av och lämna förslag på energiåtgärder i fastigheten.

Bolaget driver ett nationellt projekt *Hållbar besöksnäring* som finansieras av Tillväxtverket. I projektet utvecklas ett kvalitets- och hållbarhetssystem för besöksnäringen för boende och upplevelser. I projektet ingår att utveckla kriterier för en hållbar miljöhantering som en del av en kvalitetsmärkning. Ambitionen är att nå upp till 10 000 besöksmål i landet med projektet. Västsvenska turistrådet ser det då som en utmaning att vara en föregångare och ett föredöme för besöksnäringen. För Västra Götalandsregionen innebär det en unik möjlighet att få en miljömässig bättre hantering inom turistbranschen i Västra Götaland.

4.7. Västtrafik AB

Västtrafiks uppgift är att ansvara för samordning av kollektivtrafiken i Västra Götalands län och Kungsbacka kommun. Bolaget upphandlar alla trafiktjänster som sedan utförs av anlitade kollektivtrafikföretag. Från och med 2012-01-01 är bolaget helägt av Västra Götalandsregionen. Bolagets omsättning uppgick 2011 till 6 130 mnkr och antalet anställda var 252².

Verksamheten bedrivs i såväl förhyrda som ägda lokaler. Bolaget har sedan flera år ett mycket väl utvecklat miljöarbete som bygger på uppdragen att såväl öka marknadsandelen för resandet med kollektivtrafik, med färre resor med privatbil som följd, som att samtidigt

minska kollektivtrafikens miljöpåverkan. Under 2012 har regionfullmäktige i Regionalt trafikförsörjningsprogram för Västra Götalandsregionen fastställt som mål att miljöpåverkan ska minskas genom att kollektivtrafiken ska utvecklas så att den både minskar transportsektorns miljöpåverkan och sin egen miljöpåverkan till 2025. Målen omfattar även att energieffektiviteten ska öka och behovet av fossila bränslen minskas i de fastigheter som Västtrafik äger. Bolaget har egen kompetens för att bedöma behov av energieffektiviseringar i fastigheterna.

Kollektivtrafiknämnden har under 2012 arbetat fram ett förslag till miljö- och klimatstrategi för Västtrafik, som delvis har behandlats december 2012. Kollektivtrafiknämnden har också i ekonomisk ram och slutligt uppdrag för Västtrafik 2013 utvecklat förutsättningarna för bolagets miljömål och lämnat en prioritetsordning, som dock för utpekade områden förutsätter mellan 20 och 40 mnkr i effektiviseringar 2013. Utöver de utvecklade målen för kollektivtrafik har bolaget ansvar för mål enligt det miljöpolitiska handlingsprogrammet, där inget ansvar dock lämnats för kemikalier. Bolaget har under 2012 infört ett miljöledningssystem där samtliga delmål synes vara beaktade eller kan arbetas in efter det kommande beslutet om klimat- och miljöstrategi.

Bolaget har mycket stora utmaningar i de uppställda målen. Det finns också motsättningar mellan att samtidigt öka energieffektiviteten och att öka andelen biogasdrivna fordon. Det finns problem att mäta persontransportarbetet vid uppföljningen av mål som relateras till personkilometer. Inledningsvis kommer uppföljningen att baseras på fordonskilometer. Vad gäller uppföljning av utförd trafik har bolaget ett bra underlag för statistik i miljö- och fordonsdatabasen Frida. Kombinerat med rutiner för revision/kontroller av avtalade miljövillkor skapas en bra grund för att säkerställa att de miljövillkor som avtalats också levereras.

En annan utmaning för bolaget är de mål som finns för fördubblat kollektivtrafikresande, vilket till del sker genom att fler fordon sätts in för att motverka kapacitetsbrist. Fler fordon ska då generera mindre buller och mindre miljöpåverkan, samtidigt som den långsiktigt hållbara miljövinsten är minskad biltrafik. Båttrafiken svarar idag för 1 % av trafikarbetet, men genererar 10 % av de fossila utsläppen på grund av att fossil dieselolja används. Det finns begränsade alternativ till fossilt bränsle för båttrafiken som är mycket dyrare och kan kräva ombyggnad/byte av maskineri. Miljökrav som inte har beaktats vid upphandling är ofta kostsamma att införa under avtalstiden, vilket kan sätta ekonomiska restriktioner för miljöarbetet. Bolagets mål för kollektivtrafik kommenteras också i avsnitt 5.1.1.

5. Bolagens mål för miljöarbetet

5.1. Transporter

5.1.1. Kollektivtrafik

Västtrafik har ansvaret för att arbeta med målen som avser ökad marknadsandel för kollektivtrafik och ökad användning av förnybara drivmedel i kollektivtrafiken. Ett framgångsrikt arbete med att förverkliga delmålen har en omedelbar påverkan på miljön i Västra Götaland. Bolaget har skapat mycket goda rutiner och processer för att, såvitt det ankommer på bolaget, att nå målen. Nycklar för fortsatt framgång bedöms vara att uppföljning av att avtalade miljövillkor genomförs för de entreprenörer som utför trafikarbetet och att kvaliteten för resenärerna säkerställs med förbättrad störningsinformation, punktlighet och pålitlighet i alla avseenden. Miljöarbetet bör för bolaget integreras med kvalitetsarbetet.

5.1.2. Övriga transporter

Bolagen har god kontroll och statistik över personalens resor med ägda fordon eller i privata fordon. De har antagit egna riktlinjer för genomförande av resepolicy eller följer regionstyrelsens riktlinjer. Bolagens fordon motsvarar vid anskaffningstidpunkten ställda miljökrav. Det finns något exempel på äldre fordon som inte motsvarar dagens miljökrav.

Flera bolag har i sin verksamhet behov av flygtransporter för att uppnå sina verksamhetsmål. Det handlar om att få hit gäster av världsklass till våra scener, komma ut på turnéer till andra länder, marknadsföra specialistvård och turistmål i Västra Götaland. Västsvenska Turistrådet har för 2013 satt upp som mål att köpa utsläppsätter för att klimatkompensera för de nödvändiga flygresor, som bolagets verksamhet kräver.

5.2. Energi

Av bolagen har endast Västtrafik ägda lokaler i form av terminalbyggnader. För kontorsverksamhet m m hyr de i likhet med övriga bolag sina lokaler. GöteborgsOperan och Göteborgs symfoniker hyr hela byggnader medan övrigas lokaler finns i byggnader som inrymmer annan verksamhet. GöteborgsOperan har ansvaret för såväl drift som underhåll av huvudbyggnaden. De flesta bolagen har vidtagit åtgärder för att minska elförbrukningen för belysning och utrustning. Bolagen har inget uttalat ansvar för målet att energianvändningen år 2030 ska bli avsevärt effektivare i de hyrda lokaler där Västra Götalandsregionen bedriver verksamhet. Vi har ändå valt att belysa frågan.

Vad gäller energibesparingar för uppvärmning/kylning finns ibland endast på schablondebitering baserad förbrukning, vilket ger svaga incitament för att genomföra energieffektiviseringar. Genomförbarheten beror också på hyresvärden/fastighetsägaren och avser oftast åtgärder som omfattar hela fastigheten. Västtrafik har sakkunniga inom energiområdet medan övriga bolag delvis saknar kompetens för att föra en dialog med fastighetsägarna om energiförbrukningen och energieffektiviseringar, som skulle kunna finansieras av minskad energiförbrukning. Vi har för de flesta byggnaderna funnit att den energideklaration som skall upprättas för offentliga lokaler finns registrerad hos Boverket. Intyg saknas däremot i flera fall i fastigheternas entré, där det enligt bestämmelserna ska

finnas. I bland annat GöteborgsOperans personalentré finns intyg uppsatt. Energiprestanda vi tagit del av för bolagens lokaler ligger mellan 129 och 201 kWh per kvadratmeter och år.

Västtrafik har genomfört energiåtgärder med solcellspaneler vid några terminaler. Vid GöteborgsOperan pågår ett projekt för att undersöka förutsättningar med solfångare.

Västra Götalandsregionen har hos Västfastigheter mycket hög kompetens om energiåtgärder som bör kunna anlitas för energikartläggningar av lokaler, med syfte att identifiera lönsamma investeringar. Även Västtrafik har kompetens kring energiåtgärder som kan vara intressant för andra bolag att ta del av.

5.3. Avfall

De flesta bolagen har utvecklat mycket goda rutiner för källsortering av avfallet. Göteborgs Symfoniker och Sahlgrenska IC har kvar en bit till att nå målen då de haft svårigheter att hitta bra lösningar inom ramen för respektive byggnad.

Om i avfall inkluderas återvinning av produkter har Sahlgrenska IC ett särskilt uppdrag att samordna regionens internationella materialbistånd. För att öka omfattningen av källsortering av användbart material för det internationella biståndet skulle Västra Götalandsregionen kunna överväga att lyfta och ge uppmärksamhet åt frågan i miljöpolicyn.

5.4. Livsmedel

Endast GöteborgsOperan och Göteborgs Symfoniker bedriver restaurangverksamhet. De har för 2011 rapporterat in att andelen ekologiska livsmedel uppgår till 28 respektive 20 %. Målet för 2013 är att andelen ekologiska livsmedel ska uppgå till minst 35 %. I december 2011 blev GöteborgsOperans restaurang, inklusive personalmatsal, Svanencertifierad.

De andra bolagen har genomgående ekologiskt kaffe och köper när det är aktuellt i största möjliga utsträckning hållbart och närproducerat kaffebröd.

5.5. Kemikalier

Bolagens hantering av kemikalier är mycket begränsade. Kartläggningar har skett och inköp av produkter och avtal med externa leverantörer, främst städfirmor, har påverkats i flera bolag. Västtrafik har inte getts ansvar för målet, men har i den egna verksamheten i likhet med de andra bolag fasat ut farliga kemikalier. Ett problemområde som vi inte belyst är hur leverantörer lever upp till miljökrav exempelvis i kollektivtrafikens verkstäder och depåer.

5.6. Effektiv styrning - miljöledningssystem

Miljöledningssystem har sedan flera år funnits vid några bolag. Miljöledningssystem finns nu vid GöteborgsOperan (ISO 14001 och EMAS), Västsvenska Turistrådet (process för miljödiplomering pågår som kan vara klar 2012), Västtrafik har miljöledningssystem enligt strukturen i ISO 14001 och som motsvaras av miljönämndens krav, Regionteater Väst och Film i Väst har miljöledningssystem som också bör motsvara miljönämndens krav. Göteborgs Symfoniker har påbörjat en process för miljödiplomering. Sahlgrenska IC har en mycket liten egen verksamhet där det borde finnas anpassade system för ett litet bolag, som gör att de kan

fortsätta utveckla ett ambitiöst miljöarbete utan att behöva utarbeta och underhålla de föreslagna dokumenten och mallarna för ett miljöledningssystem.

Flera bolag har genomfört miljöutbildningar för de anställda. Några av dem har använt sig av den miljöutbildning som miljösekretariatet tagit fram och som finns på regionens hemsida <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startsida/Miljo/Internt-miljoarbete/miljoutbildning/>. Den bör kunna användas av alla bolag för nyanställda. Även styrelsernas ledamöter bör ta del av utbildningen, då styrelserna spelar en viktig roll i miljöledningssystemet.

6. Sammanfattande kommentarer, slutsatser och rekommendationer

6.1. Sammanfattande kommentarer

Ägarens direktiv för miljöarbetet konkretiseras i det miljöpolitiska handlingsprogrammet. Ägardirektiv finns även fastställt av regionfullmäktige i bolagspolicy och i särskilda ägardirektiv. Endast kollektivtrafiknämnden har utvecklat mål för miljöarbetet i sitt uppdrag till Västtrafik och kommer att fastställa en miljö- och klimatstrategi. Den täcker inte in miljömål som avser avfall, kemikalier mm vilket innebär att Västtrafik kan komma att avkrävas rapportering till två nämnder. Miljösekretariatet och kollektivtrafiksekretariatet bör söka samordna sina rapporteringsrutiner. Bolaget kan också genom miljö- och klimatstrategin bli bundet av insatser som inskränker på ansvars- och beslutsutrymmet för bolaget enligt aktiebolagslagen, om strategin blir detaljerad. De avstämningar med bolaget och andra intressenter som genomförts av kollektivtrafiksekretariatet/-nämnden synes dock motverka den risken.

En öppen frågeställning är om bolagens beredskap och förutsättningar för att beakta nytillkommande mål från regionfullmäktige i samband med budgetbeslut behöver förstärkas.

6.2. Sammanfattande slutsatser

Uppfyller bolagen fastlagda mål och beslut i Västra Götalandsregionens styrdokument för miljöarbetet?

De flesta bolagen lever mycket väl upp till fastlagda mål eller har ett aktivt pågående arbete för att nå målen.

Har bolagen infört ett miljöledningssystem för att säkerställa genomförandet av de för bolagen viktigaste miljömålen?

De flesta bolagen har infört miljöledningssystem som uppfyller de krav som ställs. Om möjligt bör kraven på miljöledningssystem anpassas för mindre verksamheter.

Hur har bolagen i övrigt tagit hänsyn till regionens miljömål för 2011 - 2013?

Ett arbete pågår för att uppnå målen 2013, vilket i flera fall kommer att framgå av miljöstatistik för 2012. För några bolag är dock möjligheterna begränsade att på sikt ytterligare reducera flygresorna utan negativ påverkan på verksamheten.

Tar bolagen löpande del av stöd för miljöarbetet som finns att hämta på regionens hemsida och från miljösekretariatet?

Flera bolag har inte haft aktuell information om det stöd som finns att hämta, bland annat den webb-baserade miljöutbildning som presenterats under 2012. Utbildningen kan användas av såväl förtroendevalda som anställda. Miljösamordnare för Göteborgs Symfoniker, Sahlgrenska IC och Västsvenska turistrådet saknas hösten 2012 på den interna miljösidans förteckning. En orsak kan vara brister i tillgång till regionens intranät.

6.3. Rekommendationer

Bolagen rekommenderas att mellan sig ha ett erfarenhetsutbyte kring miljöarbetet, som skulle kunna inkludera Västtrafiks och Västfastigheters erfarenhet av energieffektiviseringar i fastigheter. Det är möjligt att ett sådant utbyte kan ske inom ramen för regionens miljösamordnarnätverk.

Bolagsstyrelser och anställda som inte tagit del av regionens interna miljöutbildning eller motsvarande rekommenderas att göra det.

Miljönämnden bör belysa möjlighet till anpassade krav på miljöledningssystem för mindre verksamheter, användning av köp av utsläppsrätter som klimatkompensation för flygresor och möjligheten att inkludera det internationella materialbiståndet i regionens miljöarbete.

Maria Björn
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Rune Edquist
Certifierad kommunal yrkesrevisor

¹ Årsredovisning 2011, Västra Götalandsregionen

² Årsredovisning 2011, Västtrafik AB